

Argou, mâncare și amor sau cum vorbește, mănâncă și iubește mahalaua în literatura română*

Florina-Elena PÎRJOL
Universitatea din București
Facultatea de litere
florina_pirjol@yahoo.com

REZUMAT

Mahalaua a fost și rămâne un spațiu aproape închis: cu înfățișarea, obiceiurile, ritmul și limba lui. Între granițele fragile ale acestui microunivers delicvescent, „hoțul” este un personaj central, chiar dacă, prin natura sa nomadă și de paria, nu aparține niciunui spațiu, nu se supune niciunei reguli. Limba hoților este, în mod evident, un puternic indicator identitar: nu suntem ceea ce mâncăm, nici ceea ce iubim, ci ceea ce/cum spunem că mâncăm sau iubim. Argoul manglitorilor, şuților, teșcarilor, șutitorilor, milogilor, pungășilor sau, pur și simplu, al escrocilor și al șmecherilor este sursa perfectă pentru definirea unei categorii marginalizate, cu pitorescul și patosul ei. Sexul și mâncatul – două pulsuni primare, pe care le putem echivala psihanalitic – dau măsura adevăratei vieți a acestor excluși social, iar limbajul ce descrie aceste instincte, consumate frugal, sau, din contra, savurate boierește, cu multă pasiune, merită o analiză amplă sau chiar un studiu separat. Pentru că, din punct de vedere antropologic, sociologic, psiholingvistic, subiectul e uriaș, ne-am limitat pentru această analiză a argoului hoților la un decupaj strict literar, cele câteva romane celebre care s-au ocupat de mahala: *Calea Văcărești* (1933), de I. Peltz, *Maidanul cu dragoste* (1933), de G.M. Zamfirescu și *Groapa* (1957), de Eugen Barbu.

CUVINTE-CHEIE: *argou, sexualitate, mâncare, marginalizare, alteritate*

ABSTRACT: Slang, Food and Love or how do Slums in Romanian Literature Speak, Eat and Love

The slums have always been an almost close space: with its looks, its customs, its rhythm and its language. Between the fragile borders of this deliquescent micro-universe, the thief is a central character, even if, by his nomadic and outcast nature, he does not belong to any community, he does not obey any rule. The language of the thieves is, obviously, a strong identity indicator: we are not what we eat, nor what we love, but what and how we say we eat or love. The slang of burglars, sneak-thieves, fraudsters, larceners, picklocks,

prowlers, cracks men or, just bilks and slyboots is the perfect source for defining a marginalized social class, with its picturesque and its pathos. Having sex and eating, these two primary impulses which we can equalize actually measure off the real life of these depressed classes. And the language that describes their instincts – their hunger, their passions, and their madness – is the best way to get to their true identity. As the subject is very complex, covering anthropological, sociological, psycholinguistic issues, we limited this analysis of the thieves' slang to a strict literary offcut: a few Romanian novels that dealt with the life in slums – *Calea Văcărești* ('Vacaresti Boulevard', 1933), by I. Peltz, *Maidanul cu dragoste* ('The Waste Land Full of Love', 1933), by G.M. Zamfirescu, and Eugen Barbu's novel *Groapa* ('The Hollow', 1957).

KEYWORDS: *slang, sexuality, food, marginalization, alterity*

RÉSUMÉ : *Argot, nourriture et amour ou de la façon dont la périphérie parle, mange et aime dans la littérature roumaine*

Le faubourg a été et demeure un espace presque fermé : avec son aspect, ses coutumes, son rythme et son langage. Entre les limites fragiles de ce petit univers déliquescents, « le voleur » est un personnage central, même si par sa nature nomade et de paria, il n'appartient à aucun espace, il n'obéit à aucune règle. Le langage des voleurs est, bien évidemment, un fort indicateur identitaire : on n'est ni ce qu'on mange, ni ce qu'on aime, mais ce que / comment on dit manger ou aimer. L'argot des voleurs et des mendiants ou tout simplement des escrocs et des malins est la source parfaite afin de définir une catégorie marginalisée, avec son pittoresque et son pathos. Le sexe et la nourriture – deux impulsions primaires, qu'on peut équivaloir psychanalytiquement – donnent la mesure de la vraie vie de ces exclus de la société, et le langage décrivant ces instincts, consommés frugalement, ou, bien au contraire, savourés avec noblesse, passionnément, mérite une analyse approfondie ou même une étude distincte. Étant donné que, du point de vue anthropologique, sociologique, psycholinguistique le sujet est vaste, nous avons limité cette analyse de l'argot des voleurs à un découpage strictement littéraire, dans quelques romans célèbres qui se sont occupés du faubourg : *Calea Văcărești* – 1933 ('Le Boulevard Văcărești'), de I. Peltz, *Maidanul cu dragoste* – 1933 ('Le Terrain vague de l'amour'), de G.M. Zamfirescu et *Groapa* – 1957, de Eugen Barbu (*Le Grand Dépotoir*, traduction française de Laure Hinckel, Paris, Éditions Denoël, Collection Denoël et d'Ailleurs, 2012).

MOTS-CLEFS : *argot, sexualité, nourriture, marginalisation, altérité*

AHALAUA E UN MICROCOSMOS, e aproape un *Middle-earth* complet separat de restul lumii: cu ritmul, personajele, legile, limba sa. Marginalizați social – nu numai din cauza sărăciei, ci, adesea, dintr-o incapacitate fizică sau din cauza felului în care-și asigură supraviețuirea (hoție, cerșetorie, prostituție ș.a.), mahalagiii își construiesc identitatea mai degrabă în afară decât în interiorul ființei lor. Pentru că subiectivitatea, fericirea personală, luxul de a spune „eu” sunt mai degrabă apanajul elitelor, locuitorii periferiei au „identități pentru celălalt” și mai puțin „identități pentru sine” (Dubar, 2003: 9).

Construirea unei identități *au dehors* ar trebui să plece de la observarea relațiilor interumane din cadrul unor grupuri sociale date: te definești nu ca individ în sine, ci prin comunitatea de origine (aici, putem enumera trăsături fizice, obiceiuri culinare sau ticuri lingvistice) sau prin statutul social și profesional pe care îl ai (definirea pornind de la activitatea curentă). Mai mult decât oriunde, în mahala – spațiu, prin excelență, al marginalității, al excluderii –, omul se definește într-o ramă societală, în relație cu ceilalți: față de centru (interfață nu atât a aristocrației, cât mai ales a burgheziei), el întotdeauna va fi „mișelul” sau „calicul”, iar față de restul sârmanilor, va avea poziția de putere pe care și-o câștigă prin forțele proprii. În mahala, nu doar detaliile de viață cotidiană (manierele, vestimentația, obiceiurile gastronomice, superstițiile ș.a.) constituie puternice mărci identitare, ci și limbajul. Cuvântul nu doar explică sau adâncește relațiile dintre oameni, el este mai ales un act de autoidentificare. Rostirea, spune Levinas, este apropiere de aproapele, expunere a eului față de un Altul, relația de limbaj fiind primul pas în comunicarea către celălalt, în „intrarea” în gândirea celuilalt.

Hoțul e condamnat la marginalitate prin însăși natura ocupației sale: scos în afara legii, repudiat de comunitate, lipsit de cămin și de un cotidian previzibil, el este nomadul, Celălalt, paria. Am putea spune că marginalitatea hoților este o opțiune, o alegere (e vorba mai curând de o ieșire din rândul lumii decât de o marginalizare propriu-zisă, ei situându-se adesea, prin lovituri și jafuri, *deasupra* lumii), fiind în mod fundamental diferită de aceea a mutilațiilor, neputincioșilor și taraților care populează „gropile” și maidanele. Cu toate că și unii, și alții au un statut marginal, primii sunt proscrisi pentru că au răsturnat legile și armonia comunității, ceilalți sunt doar loviți de soartă și incapabili să iasă din mizerie prin propriile lor eforturi. Diversă din punct de vedere etnic, mahalaua este mai uniformă din punct de vedere social și comportamental, deși funcționează ca o lume aparte, cu ierarhiile și morala ei. În mod paradoxal, este o lume patriarhală, destul de conservatoare (ne amintim că periferiile Bucureștiului s-au format, în mare parte, din populația rurală venită din împrejurimi):

în timp ce periferia se cufunda într-un somn profund după orele 20, centrul se trezea la viață pentru a doua oară. Există o autentică viață nocturnă, cu săli de teatru care aveau reprezentații la ore târzii, spectacole de varieteu, grădini cochete, cafenele cu săli de biliard pentru toate pungile. Mahalagiul însă, deși își permitea să consume măcar o dată pe lună o astfel de «distracție», nu s-a putut dezlipi de statutul patriarhal.

(Majuru, 2003: 237)

Aparent lipsită de șanse și de perspective, periferia a „fost multă vreme caracterizată prin alienare, durere și plânsete” (Gandal, 1997: 161, trad. mea, F.P.), și această imagine a decadenței umane a ajuns și în literatură, deseori romanțată și falsificată. Idealizată în pitorescul mizeriei ei, mahalaua a ajuns sinonimă cu balcanismul viu colorat, boem, sediu al tuturor contrastelor, cu o moralitate rebelă, atipică, „antidot vital și îndrăzneț la materialismul, securitatea și prudența clasei de mijloc”: „În această literatură boemă, mahalaua este locul potrivit pentru a găsi viața și libertatea, dar și pentru a-ți găsi curajul într-un moment de violență sau când ești arestat – în baruri, în săli de jocuri, bordeluri –, lăsând în urmă lumea sigură, anostă și înhibată a micii burghezii” (Ibidem: 133, trad. mea, F.P.). Nu doar la periferie, ci și în centru, grăbit să recupereze decalajul față de Occident, Bucureștiul începutului de secol al XX-lea e caracterizat prin „deliciul ilegalității”, al „chiulului”, prin „plăcerea loviturilor și a afacerilor”, printr-o mare „instabilitate profesională”:

În niciun oraș din lume nu vedem atâta comerț ambulant, atâția mișiți, atâția văcsuitori de ghetete, atâția cartofori, atâția chibiți și atâția funcționari. În niciun oraș cetățeanul nu-și schimbă de atâtea ori meseria sa. În niciun alt oraș nu vedem atât de puțini profesioniști care să moștenească profesiunea lor din tată în fiu.

(Majuru, op.cit.: 113)

Între granițele acestei lumi, hoții și-au creat propriul lor univers, definit nu doar printr-un comportament specific, diferit de al altora, ci și printr-un limbaj numai al lor. Argoul hoților i-a tentat pe mulți scriitori tocmai pentru că, mai mult decât alte „limbaje” specializate, are forța de a recrea o lume, fără a fi nevoie de prea multe alte detalii suplimentare (decor, atmosferă, intrigă etc.). De la baladele lui François Villon, scrise în „jerg” (termen inventat de tălmăcitorul baladelor, Romulus Vulpescu), la *Cînticele țigănești* ale lui Miron Radu Paraschivescu și „cânturile de ocnă” ale lui George Astaloș, limbajul hoților a constituit întotdeauna un obiect al fascinației pentru scriitori. De la hoțul „bun”, haiducul ce face dreptate săracilor (prototipul lui Toma Alimoș) până la șutitorul de rând care fură ca să mănânce. Toți aceștia nu vorbesc, firește, o limbă „standard”, dar s-ar putea, la rigoa-

re, înțelege între ei. Deși ocupația e fundamental aceeași, caracterul ludic, ironia, expresivitatea, caracterul criptic variază de la grup la grup: „*fiecare din multele subgrupuri ale răufăcătorilor profesioniști constituie ceea ce am putea numi o subcultură sau un microsistem, adică o entitate culturală ce diferă, deopotrivă, prin comportament și prin limbaj de cultura dominantă*” (Maurer, *apud* Milică, 2009: 43) „*Limba găinărească*” sau „*limba șmecherească*” (cum o denumește August Scriban), argoul hoților este mai mult decât un sublimbaj, este manifestarea lingvistică a unei anumite psihologii și filosofii de viață.

Înainte de a trece la câteva observații legate de argou în spațiul românesc, ar trebui să distingem între două tipuri de raportare a scriitorilor la argou: există „literatura în argou” (cazul lui François Villon) și „argoul (folosit) în literatură”. Descrierea celei de-a doua categorii (cea care face și obiectul analizei noastre) lămurește și distincția dintre cele două:

Exploatarea argoului în literatură se caracterizează, din contra, printr-o folosire sporadică – ea se limitează la intervenții punctuale și la un dozaj plăcut – și mai ales prin faptul că, aici, argoul este, dacă putem spune așa, „pus între ghilimele”: autorul nu-și asumă lexicul argotic pe care-l folosește, se distanțează de el comentându-l, interpretându-l. Termenii argotici sunt, așadar, delimitați și puși în valoare în așa manieră încât, folosind teoria lui Louis Hjelmslev despre conotațiile literare, am putea spune că «semnificantul est mai puțin cuvântul ales cât faptul de a-l fi ales» (cf. Oswald Ducrot, *Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*). Precauțiile metalingvistice îl feresc pe autor să se compromită.

(1975: 18, *trad. mea, F.P.*)

Încărcat afectiv și cu o puternică valoare expresivă, argoul autohton apare înregistrat prima dată în *Întemnițările mele politice* (1861), de N.T. Orășanu, în varianta „jargou”. În timpul detenției, scriitorul a cunoscut „*jargoul arestaților, în care vorbesc unii cu alții fără a fi înțeleși de gardienii lor*” și a notat peste 50 de cuvinte și expresii argotice, unele dintre ele fiind încă în uz (*apud* Rad, 1999).

Conform lui Iorgu Iordan, „*un element caracteristic pentru toate argourile europene îl constituie cuvintele țigănești*” (1975: 308), lucru valabil (cu asupra de măsură) și pentru argoul autohton al hoților. Ioan Milică precizează în studiul său recent dedicat argoului: „*Primele liste de cuvinte argotice românești, publicate în 1860 și 1907, sugerează că multe împrumuturi provin din limba țigănească [(gagiu („amant”), a mardi („a bate”), lovele („bani”), șuriu („cuțit”)] (...)*” (*op.cit.*: 38). Deși observația nu face referire directă la argoul hoților, putem recunoaște cu ușurință toți termenii dați ca exemplu ca făcând parte din vocabularul de bază al răufăcătorilor.

Dacă admitem că argoul accentuează coeziunea unui grup de vorbitori, atunci putem vedea o legătură între solidaritatea comunităților etnice rome și aceea a găștilor de hoți; în interiorul acestor microcomunități valorile tradiționale sunt încă valabile – onoarea, păstrarea fecioriei, revanșa, ajutorarea reciprocă ș.a. De asemenea, figura liderului este mai puternică decât în restul comunității. E un fapt știut că „*țigănismele reprezintă una dintre cele mai productive surse de limbaje necoventionale*” (Volceanov, 1998: 14); multe dintre ele au intrat în limba vorbită, fiind utilizate la scară largă de un număr mare de vorbitori. George Volceanov observă și că termenii argotici de origine țigăneasă „*reprezintă componente ale limbajului infractorilor, urgi-sita etnie a romilor aducându-și din plin contribuția la starea infracțională a societății în care viețuiesc: avelo caralo (vine polițaiul!), siles! (lovește cu cuțitul etc.)*” (Ibidem).

Tot Iorgu Iordan observă că delimitările între argou și limbajul familiar sunt greu de făcut, contaminările lingvistice și dinamismul limbii fiind realități incontestabile. În plus, se știe că limbajul familiar actual conține mulți termeni utilizați inițial ca termeni argotici de anumite grupuri bine determinate (elevi, pușcăriași etc.), componenta criptic-identitară dispărând cu totul. Dacă, inițial, cei din interiorul unei bande, nu puteau fi înțeleși de „profani”, astăzi, mulți dintre termenii folosiți de hoți și interlopi au devenit termeni uzuali în limbajul familiar: *a da sifon, a da cu jula, a se da lovit, lovele, gagiu/gagică, sticlete, gabor, șpil* (de altfel, se știe că argoul hoților a îmbogățit cu multe elemente atât limbajul familiar, cât și alte tipuri de limbaje argotice).

Două sunt trăsăturile fundamentale ale argoului răufăcătorilor (și ale argoului, în general): caracterul criptic și expresivitatea. Nu toți termenii argotici sunt creații originale, mulți dintre ei sunt cuvinte comune care capătă sensuri imprevizibile în acest limbaj special(izat), inventiv, creat pentru a nu fi înțeles de cei din exteriorul grupului. Fantezia lexicală și libertatea de expresie sunt esențiale pentru „*limba hoțească*” (Hasdeu) sau „*limba șmecherilor*” (Cota): „*limbajul argotic, cu excepția argoului secret al unor profesioni – căruia îi este străin fenomenul de afectivitate – se caracterizează prin mijloace de expresie cu conținut afectiv, produs al stărilor sufletești diverse*” (Croitoru Bobârnice, 1998: 28). Expresivitatea acestui limbaj e strâns legată de mentalitatea vorbitorilor și de viziunea lor asupra lumii: situați la periferia societății, hoții nu știu ce înseamnă norma(rea) sau rezistența de ordin social sau estetic. Sub imperiul afectului și al fanteziei, orice libertate (inclusiv lingvistică) este permisă.

Firește că, așa cum observa și George Volceanov, argoul infractorilor aflați în detenție e diferit de al celor care operează în libertate; în pușcărie, caracterul criptic al acestui limbaj e mai puternic decât în libertate. O dife-

rențiere posibilă se cristalizează chiar și în interiorul argoului hoților „liberi”: „*folclorul*» hoților de buzunare se detașează clar de limbajul altor categorii de borfași, atât prin bogăție, cât și prin componenta lui metaforică, poetic-paradoxală, dacă ar fi să amintim aici fie și numai moara roșie (ceas de aur), prima la caldură (buzunarul interior de la vestă) sau lămâia (bancnota)” (1998: 13). Dar nu doar caracterul secret, despre care se spune că ar sta la baza acestui tip de limbaj, ci și componenta ludică reglează expresivitatea argoului interlop. Există o poezie a acestui tip de argou, și ea vine tocmai din metaforizarea intensă a unor termeni de uz comun, deseori supraîncărcată umoristic și ironic. Rodica Zafiu punctează bine importanța creativității ludice și a expresivității argoului hoților:

[...] până și terminologia furtului este nu doar utilitară, ci și, în mare parte, umoristică, ironică, expresivă (când, de pildă, victima e numită *mireasă*, complicele *aghiotant*, iar hoțul este *achizitor*, *digitator*, *care dă cinci degete, dă cu racu'*, *face la stânga* etc.). [...] S-ar părea că funcția ludică e mai importantă în argou decât cea criptică.

(2010: 16)

O întrebare justă, în acest context, ar fi dacă argoul hoților integrează (indivizii în interiorul unui grup) mai mult decât diferențiază (membrii unui grup față de ceilalți vorbitori). O alta ar fi cât de „vulgar” este argoul interlop. Sperăm să găsim răspunsuri (posibile) la aceste întrebări analizând argoul legat de mâncare (de convivialitate, în general) și de sexualitate în câteva romane românești din secolul al XX-lea care se ocupă de spațiul mahalalei. Între argoul interlop și limbajul din mahalala nu există o suprapunere totală, după cum subliniază Rodica Zafiu: „*Limbajul vorbit de păturile urbane marginale, altele decât cele strict interlope, e o varietate socială puternic influențată de argou. În anii '30 cercetătorii l-au numit limbaj «de periferie» (Al. Vasiliu 1937) sau «limbajul mahalalelor» (Chelaru 1937) (Ibidem: 25).* E drept că, la margine (a orașului, a societății), oamenii sunt mai deschiși împrumuturilor, contaminărilor și „trivializării” limbajului; risipiți în grupuri sau reuniți în mici comunități, mahalagii pun la un loc experiențe, trecut, cutume pentru a contura o nouă identitate colectivă de tip *patchwork*. Iorgu Iordan observă această „maleabilitate” lingvistică a celor de la periferie: „*Cei mai dispuși să împrumute termeni argotici sunt locuitorii de la periferia orașelor, a căror viață și psihologie îi apropie, adesea până la o asimilare cvasitotală, de argotizanți.*” (*op.cit.*: 308).

Nu e întâmplător că textele alese spre analiză sunt romane realiste: ca mijloc de a reflecta mediul și de a traduce un *modus vivendi* într-un *modus dicendi*, argoul este un element esențial în arhitectura romanului realist, reușind să descrie identitatea colectivă mai bine decât o tramă epică, oricât

de complexă ar fi ea. Se pot închipui nenumărate tipologii de texte care utilizează argoul (la rigoare, chiar argoul interlop), dar utilitatea lor n-ar fi, desigur, decât una pur pedagogic-orientativă. Cercetând expresivitatea argoului, Ioan Milică a evidențiat

câteva tipuri de poetică a expresivității argotice: *realismul pitorescului de mahala* (ilustrat de unele dintre romanele lui I. Peltz, de *Groapa* lui Eugen Barbu și, mai recent, de textele cvasi-literare ale lui Mihai Avasilcăi), *baladescul romanțios* (*Cîntice țigănești*, de M.R. Paraschivescu) și *Cîntece de ocnă* ale lui G. Astaloș) și *autobiografismul ficțional* (reprezentat de scriitori contemporani precum Sorin Stoica, Ioana Bradea, Dan Lungu etc.).

(2009: 269)

Ne interesează în această analiză cu precădere prima „categorie”, realismul pitorescului de mahala, și am ales trei texte reprezentative: *Calea Văcărești*, de I. Peltz, *Maidanul cu dragoste*, de G.M. Zamfirescu și, mai ales, *Groapa* lui Eugen Barbu. Cu excepția romanului lui Barbu, restul textelor nu fac mare paradă de limbaj argotic, dar conturează, totuși, inclusiv prin elementele lingvistice, o psihologie a hoțului, ca exponent al marginalității.

În *Calea Văcărești*, unul dintre locuitorii „hanului”, topos ce reprezintă la scară mică întreaga lume pestriță a mahalalei, este Alfred, fiul Surei – cea care le dă vecinilor bani cu camătă, dar e o mamă devotată pentru copiii ei. Floare de mahala, feciorul Surei nu e un pușcăriaș ordinar, ci mai degrabă un ins temperamental, cu un sistem de valori bine definit (valorile clasice ale haiducului), care ajunge, din când în când, la răcoare pentru găinării și bății. Nu există în mahalaua evreiască un grup de hoți, dar există „șmecheri”, băieți descurcăreți. Pentru a descrie viața și apucăturile acestei categorii – al cărei exponent este Alfred –, se folosesc nu atât termeni argotici, cât mai ales termeni din limbajul familiar. Eroul scandalagiu e mai curând un personaj ironic, înzestrat cu un umor aparte, cu o alură de lider ce împarte dreptate în stînga și-n dreapta (uneori, pozează în Toma Alimoș, al-teori în fante, în pierde-vară). „*Cel mai mic dintre namilele*” Surei „*își termina ziua cu o bătaie, cu o înjunghiere sau cu un scandal care aduna, în juru-i, zece străzi*” (Peltz, 1979: 49). Într-una din ocazii, Alfred salvează onoarea unei fete „*casiera magazinului de mezeluri Horn*”, căreia un client îi făcea cu insistență propuneri indecente, lovindu-l pe nerușinat „*cu boxul drept în nas*” și ajungând, din această cauză, „*iar la secție*”. Scăpat de acolo, bufonul infractor se laudă față de vecinii din han: „*l-am umplut de borș*”, expresie argotică pe care Nina Croitoru Bobârniche o consemnează în dicționarul său într-o formă ușor modificată (*a-i da (cuiva) borșul pe nas* cu sensul de „a curge cuiva sânge din nas”, 1998: 38), dar care există ca atare la G. Volceanov (*a umple de borș (pe cineva)* cu sensul de „a bate (pe cineva) până la sîngerare”,

2007: 211). Echivalarea metaforică „borș” / „sânge” există și astăzi în limbajul familiar și e posibil ca ea să fi migrat din argoul răufăcătorilor. Tot de limbajul familiar ține și o expresie pe care azi o găsim mai ales în vocabularul copiilor: *a spune (pe cineva)*, cu sensul de „a pârî, a deconspira” („*De câteva ori fata l-a respins, rușinată. Dar azi n-a mai putut răbda rușinea și «l-a spus» lui Alfred*”, Peltz, *op.cit.*: 49). De remarcat că, de fiecare dată când încearcă să sublinieze alunecarea într-un limbaj familiar sau metaforizarea unui termen și convertirea lui la argou, Peltz folosește ghilimelele.

O altă scenă în care Alfred face spectacol e aceea de la înmormântarea lui Paul: de curând eliberat din închisoare pe «cauțiune», zurbagiul îl critică pe doctorul curant al victimei, Grun, pe care-l considera vinovat de moartea tânărului (termenul e izolat între ghilimele, semn că avem de-a face mai curând cu un sens figurat sau ironic al acestuia, poate chiar un termen de argou interlop, neînregistrat însă de niciuna dintre sursele consultate). Vedem același ins nobil, justițiar, preocupat de binele celorlalți, dar incapabil să-și stăpânească furia la beție; mare amator de public, Alfred „lămurea mulțimea” despre calitățile profesionale ale doctorului Grun: „*Cum vine undeva și simte că-i groasă, gata cu injecția sau cu lăsatu' sângelui! Păi așa știe și mândea*” (*Ibidem*: 78). Expresia *e groasă*, cu sensul de „ai dat de necaz” e consemnată în dicționarul Ninei Croitoru Bobârniche (1996: 94). Când un tânăr student la Medicină îndrăznește să-l contrazică, ironiile încep să curgă: „*Iote al dracului! Zi... ai făcut ochi! (...) Ia zi, mă șmechere, tu ai acasă oglindă sau îți faci freza în donița cu apă?*” (Peltz, *op.cit.*: 79). Limbajul e mai degrabă familiar decât propriu-zis argotic (dar granița dintre cele două este destul de subțire): expresia familiară *a face ochi* e înregistrată în *Dicționarul explicativ al limbii române* cu sensul de „a se trezi, a se scula din somn”, dar în acest context înseamnă „a deveni adult, a crește”, în vreme ce apelativul familiar *șmecher* apare la Volceanov cu sensul de „infractor temut/cu antecedente penale” (din nou, folosirea lor este ironică).

Tot de ironie și de o anumită plăcere de a performa în public ține și replica amuzant-sarcastică legată de fizicul spilcuit al studentului: „*tu ai acasă oglindă sau îți faci freza în donița cu apă?*” (Peltz, *op.cit.*: 79). Spectacolul continuă în același ritm: când tânărul insultat părăsește grupul, Alfred îi strigă în urmă zeflemitor, „*făcându-i bezele*”: „*Mergi pe jos și să-mi scrii! Pa, scumpule!*” (*Ibidem*). Deși nu e consemnată de dicționarele de argou, expresia *mergi pe jos și să-mi scrii* pare a fi de natură argotică, echivalentă cu mai familiarele *du-te învârtindu-te*, *mergi sănătos* ș.a. Ipostaza ludică și expresivă a argoului este cât se poate de evidentă în această replică originală, spumoasă, surprinzătoare. Rodica Zafiu subliniază importanța acestor componente ale argoului: „*Ca limbaj expresiv, argoul e un mijloc de frondă, de provocare și amuzament; o zonă de manifestare a creativității anonime. Inovația, de*

exemplu o metaforă spectaculoasă sau un joc de cuvinte surprinzător, devine model pentru zeci de alte metafore și jocuri de cuvinte similare" (2010: 16). Evident din vorbirea lui Alfred este și faptul că argoul – atât cât există el în fragmentele analizate – este o „varietate lingvistică urbană” (*Ibidem*), nefiind întâlnit decât rareori în mediul rural.

Deși nu conține referiri explicite la mâncare sau la sexualitate, portretul lui de om ușuratic, popular și cu limba ascuțită îi asigură lui Alfred trecerea la femei. Aprig „cu briceagul”, el e afectuos și glumeț cu vecinii și prietenii, însuflețind atmosfera din han cu replicile sale hazoase. Când Veta, plecată după trăsuri ca să-l conducă pe Moris la gară, se plânge că e lăsată în urmă, flăcăul o lămurește: „Noi luăm tramcarul! [...] E mai sănătos și... face nasul mic” (Peltz, *op.cit.*: 126). Ironia e mai mult decât evidentă și e dublată și de un joc de cuvinte, pornind, probabil, de la zicala populară „mersul pe jos (e sănătos și) face piciorul frumos”. Rubin, amuzat, îi dă replica: „Te-ai dat dracului!”, la care Alfred, jucând superioritatea, îi răspunde: „Așa sînt eu... nobil!”. Schimbul de replici, aparent inocent, are ceva dramatic, conturând un dialog aproape caragialian; „argotică” (în sensul afirmării „distincției”) e mai cu seamă croirea zeflemistă și jocularitate limbajului familiar. Rezultă un text expresiv centrat pe un erou de mahala, simpatic, descurcăreț, volubil, un pungaș *soft*, parcă desprins dintr-un film al lui Vittorio de Sica. Văzându-l pe Hună, actorul ambulant al comunității, purtând „o pălărie tare, nouă și strident lustruită”, Alfred îl întrebă rîzînd: „De unde ai învățit-o?”. Termenul este argotic, în acest context, poate chiar din argoul interlop, fiind înregistrat de G. Volceanov cu sensul de „a desfășura acțiuni dubioase” (1998: 143), iar de Bobârniche cu acela de „a ancheta” (1996: 106). În contextul de față, *a (o) învățit* pare să însemne mai degrabă „a fura”, „a șuti”, „a sustrage”. Șmecherul Alfred nu se dă în lături nici de la a face haz de necaz, într-un schimb de replici cu doctorul Șternbaum: „– Cum să fac, domle doctor, când am poftă de mâncare?/ – Cum asta? Când ai poftă?/ – ... și când n-am ce mânca?” (Peltz, *op.cit.*: 127)

Nu altfel stau lucrurile în *Maidanul cu dragoste*, unde comunitatea hoților se identifică mai puțin prin limbaj, cât prin faptele lor și mai ales prin codul „deontologic” (pentru că ei respectă, în fond, un cod al onoarei) de la care nimeni nu se poate abate: „Haimanalele își aveau legile și logica lor de viață. Erau stăpâne absolute pe o mahala. Între o bandă și alta era dușmănie de moarte. Cuțitarii își respectau, reciproc, hotarele cu maidane și cârciumi și nu plecau în altă «țară» decât atunci când voiau să provoace” (Zamfirescu, 2009: 102). Aveau acești hoți „o eleganță a lor, cu legi aparte și de neînțeles pentru ceilalți orășeni”, tradusă într-un limbaj pe măsura „principiilor” lor: „Să nu te superi, da’ pe-trecere fără muzicuță-i parastas. Cîntă, batiușca mă, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce-o mai fi până mâine...” (*Ibidem*: 101). Zicala „petrecere

fără muzicuță-i parastas” nu e consemnată în dicționarele de argou, semn că ar putea fi o creație originală, produsul imaginației autorului, dar ea ne semnaleză, totuși, că ne aflăm într-un registru lingvistic familiar. Remarcăm și filosofia savurării momentului, valabilă pentru orice tip de pungaș: cât avem bani (după o spargere, o „gaură”), petrecem cu femeii și lăutari, bem și mâncăm ce-i mai bun, fiindcă „nu se știe ce-o mai fi până mâine”. Acest precept al lui *carpe diem* se regăsește în toate grupurile de răufăcători, și, în general, în comunitățile sărace de la periferie (inclusiv în cele de etnie romă). De altfel, istoricul Adrian Majuru, observă că acestea sunt, de fapt, reperatele întregii societăți în perioada dintre războaie: „Pentru bucureșteanul interbelic, cele trei valori în jurul cărora se învârtea perpetuu erau mica afacere, petrecerea și femeia” (2003: 173). Pe lângă acest „trăiește clipa”, importante sunt dragostea și moartea nerușinoasă, onorabilă:

Tu nu omori ca să-ți saturi setea de sânge, așa cum nu lovești ca să te răzbuni. Fii cinstit și luptă deschis, ca un cavaler. Orice dragoste începe cu o luptă. Învingi sau ești învins. Dar să nu ridici mâna decât atunci când te-ai convins că, între tine și potrivnic, numai moartea poate să aibă ultimul cuvânt.

(Zamfirescu, *op.cit.*: 127)

„Dragostea și moartea” – „altceva nu există pe lume” pentru „haimanale”, pentru hoții din mahalaua bucureșteană. Figura emblematică a grupului este Fane, „pușcăriașul frumos din Cotroceni”, cel care face legile și dă tonul la spargeri, dar și la petreceri: „Am gust să petrec cu voi!” (*Ibidem*: 103). La ordinul starostelui toată banda se adună la masă:

Cârciumarul adăuga o masă sau mai multe, după numărul celor veniți, iar pușcăriașul frumos comanda, pentru dușmani, fripturi în sânge și vin în căldări. Dălcăuții mâncau cu poftă și închinau în cinstea «conului Fane», care îi privea, zâmbind fără gând, cu brațul petrecut pe după gâtul ibovnicii și cu cei câțiva prieteni credincioși aproape.

(*Ibidem*)

Haimanalele dau cu șișul și „nu se lasă atinse la bătătură nici de sfântul sfinților mă-sii” (variantă mult mai expresivă a expresiei familiare a călca (pe cineva) pe bătătură, cu sensul de „a supăra, a enerva, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare”), dar sunt loiale „în ura și prietenia lor egală” și-și iubesc conducătorul: „Spune, nenicule, cât suntem în bună pace, cum vrei să te cinștim? Știm să cântăm, să facem jocuri, bătându-ne în cușite și să ne vărsăm sângele, la o poruncă a ta, ca să vezi cât ne ești de drag...” (*Ibidem*: 105). Apelativul *nenicule* e o variantă mai rară a familiarului „nenișor”, diminutiv al lui „ne-

ne", formulă ce indică respectul și supunerea, dar, fiind vorba de un diminutiv, și afecțiunea. Întregul dialog e greoi și artificial, fiind bazat mai mult pe expresii decât pe verbe simple (care ar da un firesc și un anume dinamism vorbirii): „să facem jocuri”, „bătându-ne în cuțite”, „să ne vărsăm sângele”. Retorica hoților „nobili” din romanul lui G.M. Zamfirescu este, în mod evident, una livrescă, atent compusă; hoții se definesc prin purtări, nu prin discurs (ne amintim gestul simbolic al haimanalelor-cavaleri după ce salvau o femeie dintr-un pericol: „La despărțire, cineva rupea o bucată de tricou și o da măturie, ca să afle tovarășii din cartierul megiaș cine le apăraseră sora, ibovnica sau mama.” (Ibidem: 104).

Ibovnicul Salomieii – muiere frumoasă, cu case multe, „ținută” de bătrânul Hagi – e un personaj des întâlnit în imaginarul popular de la începutul secolului, un fel de „haiduc” urban, cu o structură eminent pasională, imortalizat cel mai bine de lăutarii vremii: „Fane era un tip reprezentativ al romantismului bucureștean de odinioară” (Ibidem: 101). Putem vorbi de un soi de erou „moral”, descris de Keith Gandal în cartea sa dedicată „spectacolului periferiilor”: „Acest nou erou moral – cu vivacitatea lui (sau, în unele cazuri, a ei) molipsitoare și atitudinea lui superioară, respectiv cu puterea lui de a-și apăra drepturile, pe ale lui și pe ale prietenilor săi – s-a născut și locuiește în mahala sau și-a găsit acolo o formă de exil boem.” (op.cit.: 133, trad. mea, F.P.). Fane vorbește ca un erou din cărți, cu o retorică atent studiată – din care trebuie remarcate inversiunile și topica neobișnuită, ce dau un farmec cu totul și cu totul special textului: „Mulțumescu-vă de acum, pentru tristețe, când o fi să mor și săruta-le-aș ochii ibovnicelor de la voi din mahala, că au să poarte funde negre în păr, după mine.” (Zamfirescu, op.cit.: 104).

Deși nu e foarte colorat argotic, discursul hoților din *Maidanul cu dragoste* e memorabil prin originalitatea sa, reușind să contureze bine destinul și credințele acestei categorii marginale. Originale sunt și înjurăturile lui Fane, hoțul excepțional din Cotroceni, învăluit mereu într-o poezie semi-decadentă: „Phe, da’ mai e până atunci – făcu-i morții sufletul scui pătoare” (Ibidem); „Bând, Fane închinase pentru dragoste și moarte și mângâiase sufletul dușmanilor cu o înjurătură în care paraua galbenă a muștelului era sortită să răscumpere raiul, pentru mamele ce crescuseră și încălziseră la sân viperele umane ce-l așteptau, pe maidanele și la colțuri de stradă, cu mâna încleștată pe cuțit” (Ibidem: 123, subl. mea, F.P.).

Înainte de a încheia analiza legată de *Maidanul cu dragoste*, ar merita amintit un monolog interior al lui Gore care, deși nu e hoț (ci hamal în gară), ilustrează perfect atitudinea bărbatului față de femeie în spațiile marginale, spații conservatoare și patriarhale prin excelență (permanent infuzate de populații rurale). Lipsa unui argou sexual explicit al răufăcătorilor (hoții beau cu ibovnicele de gât, salvează onoarea femeilor, iubesc pătimaș, însă

fără a vorbi despre aceste lucruri altfel decât în termeni ideali, platonici) e, probabil, semnul unei anumite pudori a autorului (și a unei tradiții literare care păstrează sexualitatea într-un „nespus”, uneori mai sugestiv decât cele mai violente pagini din Henry Miller). Și, pentru că sunt personaje rotunde, cu un destin bine desenat, hoții-cavaleri știu că amorul presupune intimitate, curtoazie, gesturi extreme, nu verbalizarea aventurilor erotice. E interesantă, în acest context, observația lui Virgil Cândea legată de limbajul creației populare, ce păstrează

un vâl de taină peste conceptul de Agape și de pudoare peste cel de Eros în sensibilitatea românească tradițională, care nu pare astfel să fi simțit ispitele confundării sau exacerbarii celor două iubiri, păstrându-le, atenuate, cu funcționalitățile proprii. Fenomen mult mai târziu, erotismul este la noi un subprodus al modernizării cu motivații exterioare așezării genuine a sufletului românesc.

(1987: XV)

Hamalul își bănuiește nevasta de infidelitate și perorează pe marginea raportului de forță între bărbat și femeie:

Tot bivol am rămas – oftase pe drum, cu gândul lăsat acasă. E adevărat că am liniștit-o, spunându-i că nu-mi pasă de gura lumii. A fost o mărturisire, da' și-o amenințare, când i-am zis că: *numai tu să nu te dai huța în leagănul dracului!* N-am făcut bine că i-am spus așa, da' nici rău – se încurajase singur – că, la urma urmei, ca bărbat, e bine totdeauna să te știe muierea de frică. Bine a zis cine-a zis că, pe nevastă, cu ce a lăsat Dumnezeu s-o bucuri, da' *cu ochii s-o bagi în răcori...*

(Zamfirescu, *op.cit.*: 199, *subl. mea*, F.P.)

Avertisementul lui Gore – „*numai tu să nu te dai huța în leagănul dracului!*” – e cât se poate de sugestiv, fiind o expresie din registrul familiar și popular, neînregistrată ca atare în dicționarele de specialitate; forța și marea ei expresivitate – forța expresiilor populare atât de plastice și de profunde – vine din metaforizarea originală: dracul (pericolul, tentația) are un leagăn (mobilul ispitei, mărul) și nu e bine să te dai huța în el. Sensul expresiei, sinonimă într-o oarecare măsură cu mult mai cunoscutul *să nu te joci cu focul*, e firește „ai grijă ce faci”, „nu risca prea mult”. Femeia trebuie „*bucurată*” trupește (dar nu pentru plăcere, ci fiindcă acest lucru face parte din rânduiala lumii, „*lăsată de Dumnezeu*”), însă „*cu ochii s-o bagi în răcori*”, s-o controlezi din priviri, s-o supui prin frică (expresia familiară a *băga (pe cineva) în răcori (sau în toate răcorile)*) e consemnată în *Dicționarul explicativ...* cu sensul de „a speria tare, a îngrozi pe cineva”).

Romanul cel mai bine reprezentat pentru analiza de față este *Groapa* lui Eugen Barbu, o explozie de limbaj și de viață (povestită); atât mâncarea, cât și amorul sunt „obiecte” ale unei vorbiri argotice în mediul hoților aciuaiți pe lângă mahalaua Cuțarida. Firește că limbajul acesta colorat, original, clocotind de pasiuni subîntinde o filosofie de viață a unor indivizi marginali, trăind în afara legii. Inventivitatea e vizibilă chiar de la nivelul numelor, a onomasticii; hoții au nume și mai ales porecle în care e evidențiat un element fizic sau comportamental: Sandu e supranumit „*Labă mică*”, în vreme ce lui Nicu i se spune și „*Piele*”. „*Oacă*” e, cel mai probabil, tot o poreclă, termenul fiind înregistrat ca regionalism cu sensul de „spirit necurat care sperie copiii”. Suntem de acord cu Georgiana Sârbu când spune că „*băieții lui Bozoncea nu au nevoie de argou neapărat pentru a nu fi înțeleși de restul societății (potrivit definiției de dicționar), ci mai ales din nevoia de individualitate*” (Sârbu, 2009: 184).

Mâncarea și amorul au fost deseori asociate de-a lungul istoriei: hrana asigură supraviețuirea individului, în vreme ce activitatea sexuală pe aceea a speciei. Impulsuri primare, pornite din aceeași tulpină a inconștientului, foamea și nevoia de sex pot fi, în egală măsură, și sursele multor conflicte psihologice, a sentimentelor de vină și rușine. Există feluri de mâncare învestite cu erotism, asimilate metonimic sexului sau organelor genitale, după cum există mâncăruri sau alimente despre care se spune că ar fi afrodisiace. Simbolistica sexuală folosind (elemente de) mâncare e binecunoscută și larg utilizată; se știe, de asemenea, și că în argoul sexual există multe reprezentări și metaforizări gastronomice.

Hoții din *Groapa* lui Ouatu’ mănâncă în funcție de prada obținută: fie ajunează zile întregi, ascunzându-se prin „*groapă*” să le piardă urma puterilor, fie benchetuesc „*La Borțoasa*”, cu mulțime de mâncăruri, lăutari și femei. Frica de „*răcoare*” îi face să îndure foamea zile întregi: „*Se întetise ramazanul. Nu mai era chip să se miște nici unul. Morți au șezut, nemâncăți, nebăuți. O zi, două, a mers. Pe urmă a început să-i scurme și mai rău foamea. Vai de mama lor ce-au pățit!*” (Barbu, 1957: 93). *Ramazan* e un cuvânt pe care Rodica Zafiu îl consemnează ca element argotic, cu sensul de „stomac”, fiind un împrumut din turcă, unde denumește „*luna de post a musulmanilor*” (2010: 51), dar, în contextul de față, el are sensul original de post, de ajunare (silită). Remarcăm și topica neobișnuită, care sporește expresivitatea textului, precum și construcția originală „*morți au șezut*”, cu sensul de „a zăcea inert” (ca un mort). Merită observată și expresia familiară *a (te) scurma foamea*, pe care, însă, Volceanov n-o menționează printre cele compuse cu substantivul *foame* (*a fi rupt în coș de foame*, *a(-și) înșela/păcăli foamea*, *foame-n gât* etc.).

Ramazanul „*întetit*” îi provoacă unuia dintre hoți un vis rabelaisian, imaginând o Cuccagna caricaturală și desacralizantă, în care un Dumnezeu

dedat la toate cele lumești, înconjurat de „coarde”, bea și mănâncă în jurul unei mese îmbelșugate. Raiul culinar este și un rai erotic, semn că poftele au aceeași rădăcină: „*l-am văzut și pe Dumnezeu. Ședea cu niște coarde pe genunchi și le coțăia*” (Barbu, *op.cit.*: 93); „*«Așa! Așa!» făcea Dumnezeu cu mâna pe șoldurile muiierilor. Și le răsucea când într-o parte, când în alta. Jucau și îngerii și sfântu Petru, care-și pierduse șalupele.*” (*Ibidem*). Imaginea e stranie, amintind de filmele lui Passolini, dar creionează perfect imaginarul erotico-gastronomic al hoțului de mahalala: o lume instinctuală, pulsională, dar colorată și expresivă, în care plăcerile se reduc la cele cu gratificații imediate. Decorul e calchiat și el după orizontul familiar hoțului: luna e „*buboasă ca o curviștină, flească era, moale*”, stelele „*colțoase, strâambe și stinse ca niște felinare, parcă ar fi turnat cineva gaz peste ele și le-ar fi dat foc*”, iar îngerii, „*niște copile carne*”, umblau cu „*joarțele*” atârând pe ele, „*și-n picioare aveau botoșei rupți care nu s-auzeau*” (*Ibidem*). Pentru a numi o femeie hoții au o sumedenie de apelative argotice, care mai de care mai spumoase; cum femeile la care au acces cel mai ușor sunt prostituatele, vocabularul argotic se concentrează mai ales pe ele: *curviștină* e un diminutiv cu o tentă peiorativă de la „*curvă*”, folosit în toate epocile, chiar și dincolo de „granițele” mahalalei; *coardă*, însă, e mult mai nișat argotic, înregistrat atât de Volceanov (1998: 70), cât și de Croitoru Bobârniche (1996: 61). Rodica Zafiu arată și originea termenului:

O altă desemnare argotică a prostituatei – *coardă* – provine de la verbul *a (se) cordi* «a întreține relații sexuale», de origine țigănească [...]; postverbul a fost însă apropiat, desigur, de substantivul *coardă*, moștenit din latină (din *chorda*), cu sensul «fir elastic, flexibil». Remotivarea etimologică s-a bazat probabil pe presupusa legatura cu un sens figurat familiar-argotic al verbului *a (se) întinde (cu cineva)* «a întreține relații sexuale».

(2010: 273)

Argotic e și verbul *a coțăi* care, deși înregistrat de *Dicționarul explicativ...* cu sensul de „a se împerechea”, la forma reflexivă, e folosit aici cu același sens, dar ca verb tranzitiv.

Spectacolul rabelaisian al meselor întinse îl uimește pe Oacă: „[...] *era o masă întinsă, fraților, ce mai masă! Numai curcani fripți și găini de săreau din oalele în care fierbeau. Și cârnați, și salam, și prune... Îmi lasă gura apă și-acu. Am întins mâna să-nfulec ceva, parșivul de Dumnezeu mi-a tăiat zarurile*” (Barbu, *op.cit.*: 93). Imaginarul gastronomic al hoțului nu e unul al rafinementului, ci al cantității, al belșugului, al îndestulării; enumerarea bucatelor include mai ales cărnuri („*curcani fripți*” și „*găini*”, „*cârnați*”, „*salam*”), pe care hoții nu le mănâncă în mod curent. „Afectele” esențiale la masă sunt uimirea, lăcomia, pofta nestăpânită: „*îmi luase glasul*”, „*parcă eram căzut din leagăn*”

(expresie argotică originală, care marchează surpriza, inocența), „*îmi lasă gura apă*” (expresie familiară, folosită și astăzi, în toate mediile sociale), „*să-nfulec*” (*înfuleca*, verb familiar, pe care Volceanov îl inventariază ca argotic, cu sensul de „a mânca lacom și repede”, 1998: 139). Dumnezeu cel „*parșiv*” îi interzice lui Ciupitu să se atingă de bucate, îi „*taie zarurile*” (expresie argotică pe care Croitoru Bobârnice o consemnează în forma *a tăia cuiva zarul*, cu sensul de „a pune pe cineva în mare dificultate, a se răzbuna”, 1996: 208): „*Nu se poate, Ciupitule! Tu ești pedepsit să stai și să te uiți cum beau eu cu sfântu Petru bere la metru!*” (Barbu, *op.cit.*: 93). Strânsa legătură între argoul hoțesc și limba și modul de viață ale țiganilor e vizibilă în comentariul hoțului a cărui imaginație deformează și hiperbolizează grotesc întreaga scenă: „*Și s-au apucat, mânca-v-aș ochii, să pilească ! Și parcă erau mai mulți și înșirau sticlele lâng-un zid. O sută, două sute, nu știu câte erau. Se făcuse sfântu Petru cât o bute, da nu plesnea.*” (*Ibidem*). Expresiile compuse cu verbul *a mânca* provin, în mod evident, din limba romani: *mânca-v-aș ochii/gura/sufletul etc.*, și tot de aici vine și verbul *a pili* cu sensul de „a bea”, pentru care Rodica Zafiu consemnează originile și istoria folosirii:

Verbul *a pili* «a bea (în exces) băuturi alcoolice», cu varianta de construcție *a se pili* «a se îmbăta», a intrat de mult în limbajul familiar [...]. Cuvântul este un împrumut din limba romani, atestat în cele mai vechi liste de termeni argotici (Orășanu 1861, Baronzi 1872) și înregistrat, în ultimele decenii, de toate dicționarele generale. Verbul *pijaw* «(eu) beau» (Halwachs și Ambrosch 1999) a intrat în română, ca în atâtea alte cazuri, cu o formă adaptată, pornind de la tema *-pil*, a perfectului (*pilem*) și a participiului (*pilo*). Adjectivul participial *pilo,-i* chiar înseamnă în țigănește «beat, amețit» (Sărău 1992). Graur constata că mulți vorbitori leagă, prin etimologie populară, verbul *a pili* «a bea» cu omonimul său *a pili* «a ajusta cu ajutorul pilei», o punte între cele două fiind creată de expresia *a pili măseaua* (care nu pare a mai fi în circulație astăzi).

(2010: 286)

Sfântu Petre „*băga-n el*” și bea „*bere la metru*”, amăgindu-l pe hoțul hămesit de foame cu o „*corcoviță*”, „*o aripă de găină*”. În afară de *a băga în* (+pronume), G. Volceanov menționează încă trei expresii compuse cu verbul *a băga* cu sensul de „a mânca”: *a băga la ghiozdan*, *a băga la conductă* și *a băga la mala-xoare* (de altfel, pentru a denumi acțiunea de a mânca, argoul are o sumedenie de termeni și expresii: *a bate halvița*, *a ciuguli*, *a clămpăni*, *a crăpa*, *a face plinul*, *a glojdi*, *a gorovi*, *a grojdi*, *a hali*, *a iepuri*, *a se înfige la mâncare*, *a înfuleca*, *a înghiți cu noduri*, *a-și înșela foamea*, *a mânca ca un porc*, *a mânca cât doi/cât șapte/cât zece*, *a mânca la varice*, *a mânca pâine cu sos de limbă*, *a paște*; (în limbajul copiilor mici) *a păpa*, *a se porcăi*, *a potoli*, *a-și pune burta la cale*, *a topi*, *a umple mațu*, cf. Volceanov, 2007).

„La Borțoasa”, „o veche grădină, spre șina Constanței unde chefuiam şuții din Grant”, hoții lui Bozoncea petreceau, rareori, dar pe picior mare: „Aici venea și lume mai scuturată, negustori și mahalagii din cartierele învecinate. Erau și fanteze, de cântau dezbrăcate pe o scenă mică și dărăpănată, să facă plăcerea pun-gașilor și să le zică la ziuă câte ceva fără perdea.” (Barbu, *op.cit.*: 156). Termenul *pungaș*, atestat în Volceanov (2007) e folosit pentru a desemna hoții mă-runți, hoții de buzunare, având ca sinonime *șuț*, *manglitor*, *potlogar*, *bor-faș*, *coțcar*. Gheorghe e de-al casei pentru că „mai petrecuse în tinerețe acolo” și cunoaște oferta Borțoasei: „Să ne frigă Borțoasa niște momițe și niște ficățel, să-l treacă ea prin ardei și să ți-l dea cu sângele și cu gustul său, eh, ce știți voi, *geamabeților!* Păi când am tăiat eu mahalaua aia, la Ciucea, cu Toropeală, aici am venit, aveam biștari să vă-ngrop, numai aur...” (Barbu, *op.cit.*). Belșugul de odi-nioară era unul care cultiva gustul original al produsului pregătit, ca în „ideologia” *Nouvelle Cuisine*: „ficățel” fript, dar servit „cu sângele și cu gustul său”, momițe fripte – delicatese pentru care hoțul poftitor de chefuri plătea „biștari să vă-ngrop, numai aur”.

Chiar și la masă, conducătorul își manifestă autoritatea față de restul grupului. Când, în mijlocul unei petreceri, ucenicul într-ale hoției Paraschiv comandă singur băutura, căpetenia, Bozoncea, se supără și-l pune la punct: „Mă mucosule! De ce faci zaur? Aici eu comand! Vrei molan, vrei crăpelniță? Cere! De plătit, eu plătesc! Ți-l mai mare! Și l-a dilit cu laba lui grea peste gură, să-l învețe că între hoți unul taie și spânzură, nu o sută.” (Barbu, *op.cit.*: 126). După cum observă sociologul William Foote Whyte

liderul este punctul central în organizarea grupului său. În absența sa, membrii bandei sunt împărți într-un număr de grupuri mai mici. Nu prea mai există o activitate comună sau mari subiecte de conversație [...]. Conducătorul este cel care acționează atunci când e nevoie de a lua poziție față de ceva. El e mai descurcăreț decât cei care-l urmează.

(1965: 259, *trad. mea, F.P.*)

Replica șefului abundă în termeni familiari și argotici (argoul ca limbaj „esopic”, dar mai ales ca marcator identitar): mucosul face „zaur”, adică scandal (Volceanov, 1998: 286), așa că starostele hoților îl „dilește” peste gură „cu laba lui grea” (adică îl lovește; termenul, care are o etimologie incertă, e atestat de Volceanov, 2007). Mâncarea e „crăpelniță” (cuvânt pe care G. Volceanov îl atestă ca termen argotic și vulgar, 1998: 73), în vremea ce vinul e „molan” (termen înregistrat atât de Volceanov, cu sensul de „vin obținut din struguri nealtoiți; vin de casă” (1998: 175), cât și de Croitoru Bobârnice, cu sensul de „vin roșu” (1996: 129)). Față de „bulca” (variantă regională, venit din limba ucraineană, pentru franzelă) pe care hoții o mâncau zi de zi, „pești(i) de toate neamurile, tăiați și dichisiți în farfurii lungi, cu

sosuri de untdelemn și mirodenii” de la petreceri sunt doar „bunătăți” ocazionale. Cheia reușitei chefurilor e vinul pe care-l cântă cu foc „guriștii”: „Toarnă, Leanțo, toarnă!/ Toarnă vin, toarnă pelin,/ Pân’ la ziuă-așa s-o țin!/ Căci așa ne prăpădim,/ Cu pastrama și cu vin...” (Barbu, *op.cit.*: 126). Sau „basamacul” („rachie colorat de calitate inferioară”, conform definiției lui Volceanov, 1998: 38), care dezleagă limbile: „Cum ia o dușcă de basamac, începe să taie piroane. Mă mir că nu ți-a spus cum a furat el în Banca Națională...” (Barbu, *op.cit.*: 165). Expresia argotică a tăia piroane există în dicționarul lui Volceanov, cu sensul de „a minți” (Volceanov, 1998: 254). Lumea veche e înlocuită de una nouă, cu „altfel de hoți, mai spălați, mai deștepti”: în timp ce Sandu îl ceartă că nu știe să mănânce în public („Nu așa, Gheorghe, că-mi vine jitia când te văd, parcă ești la noi în groapă. Ține ca lumea furculița, n-auzi?” (Barbu, *op.cit.*: 137)), hoțul bătrân „înghițea cu noduri și nu mai vedea înaintea ochilor” (*Ibidem*).

Între aceste două extreme cotidianul culinar poate oferi, de exemplu, o „mămăligă fierbinte pe un fund de lemn”, având „deasupra un strat de brânză frământată cu mâna” (*Ibidem*: 28). Nou venit în banda hoțească, Paraschiv e îmbiat să mănânce și el: „Potolește, nenică! îl îndemnă ăl bătrân. Așa mămăligă nici la mă-ta n-ai halit. Să-ți bați copiii!” (*Ibidem*). Îndemnul hoțului e puternic colorat argotic: imperativul lui a *potoli*, cu sensul de „a mânca” (verbul e atestat la Volceanov, 2007, dar mult mai folosit e substantivul provenit din el, „potol”), e urmat de un sinonim din același registru argotic, țigănescul a *hali*. Expresia să-ți bați copiii!, folosită pe post de hiperbolă într-o descriere, e de asemenea un element de argou; Rodica Zafiu menționează o variantă de marcarea a intensității cu ajutorul acestei construcții, dar cu semn schimbat, care „indică [...], în oralitatea colocvial argotică, reacția negativă la o situație neplăcută (în contextul „e o vreme... ”): să-ți dai palme, să-ți bați copiii. Ultima formulă are o replică (mai rară) să-ți bați părinții, atestată de Elsa Lüder 1995: 169-174.” (2001: 156). Originalitatea se manifestă în continuarea dialogului dintre cei doi hoți, în același spirit al inventivității argotice: „- Bună?/ - Bună./ - Ține de cald?/ - Ține./ - Pâine pe blană!”. Ironia vorbitorilor e evidentă, semn că ludicul depășește în importanță caracterul criptic al acestui tip de limbaj specializat. Expresia pâine pe blană, neînregistrată de dicționarele de specialitate, e tot o „locuțiune a intensității” (R. Zafiu), de marcarea a unei reacții de mulțumire, de sațietate – în acest caz. Mai amintim două expresii argotice legate de mâncare, în care, însă, folosirea referentului alimentar/culinar nu este decât un pretext pentru a denumi altceva. După ce i se propune să se răzvrătească împotriva starostelui, Gheorghe îi răspunde tovarășului său: „bine, dacă vrei tu, o să împărțim amândoi ridichea și covrigul” (Barbu, *op.cit.*: 93). Expresia provine din mediul interlop și e atestată în Volceanov (2007), cu sensul de „a împărți în mod egal bunurile furate”. Deslu-

șirea originii și a sensului inițial, „concret” al expresiei ar putea fi legată de alte două expresii: cea românească *a scoate/ă ajunge la covrigi*, cu sensul de „a săraci” și cea franceză *ne pas avoir un radis* („a nu avea o ridiche”), echivalentă cu „a nu avea o lețcaie”. Ambele construcții indică mai curând sărăcia, mijloacele modeste, prin urmare, expresia în discuție ar trebui bemolizată (semantic) cu următoarea precizare: a împărți *totul*, chiar și cele mai mici și neînsemnate prăzi (probabil, inițial, ea era folosită de hoții mărunți, de găinari). A doua expresie apare tot într-un context polemic, de data aceasta reacția hoșului bătrân fiind una mult mai vehementă: „*Ce, ai mâncat găini zăpăcite?! Stai la un loc, nu fi prost! Ce rost are?*” (Barbu, *op.cit.*: 91). Expresia, despre care nu se știe dacă e sau nu specifică mediului interlop, apare în lucrarea Ninei Croitoru Bobârniche, cu precizarea „se spune despre cineva care a înnebunit” (1996: 90). E de pus în legătură cu o altă expresie familiară populară (*parcă*) *a mâncat laur*, folosită despre „cineva care (parcă) și-a pierdut mințile” (la care s-ar putea adauga și o explicație practică: poți înnebuni în urma consumării unor anumite produse (diverse plante, ciuperci halucinogene ș.a.).

Sexualitatea e cealaltă ipostază instinctuală ce reclamă existența unui limbaj specific, fie că este vorba despre mediul interlop sau despre alte medii de vorbitori. Termenii legați de amor (nu doar limbajul sexual propriu-zis, ci și numirea femeii, de exemplu) ocupă un loc important în limbajul argotic, fiind – datorită conotației, a folosirii eufemismelor, a metaforizării etc. – mult mai frecvenți decât în limbajul standard. George Volceanov îi dă dreptate lexicografului american Stuart Flexner

când afirmă că «termenii argotici folosiți pentru atracția sexuală și o seamă de acte, poziții și relații sexuale sunt mult mai frecvenți decât termenii standard» și că «în descrierea unor situații sexuale, fie ele cele mai romantice, cele mai obscene și cele mai hazlii, se recurge adesea la argou»

(*op.cit.*: 14)

Trebuie spus și că cele două pulsioni – foamea și dorința sexuală se manifestă, de multe ori, în sincron, pe aceeași scenă. La petreceri, negustorii „*mâncau bine [...], beau cu plăcere vinul tare ținut în gheață*”, dar „*mai puneau ochii pe câte o străină*”, neglijându-și „*legitimele*”, pentru că „*li se făcuse de altă carne*” și voiau „*să pipăi(e) și altă subsuoară de femeie*” (Barbu, *op.cit.*: 136). Sexualitatea e rareori explicit exprimată, chiar și în mediile interlope: bărbății le „*umblă-n sân*” muierilor, „*le pupă după ureche*” și le „*dezvelesc*”, în vreme ce ele „*nechează*” sau „*oftează-n plăceri*”. Când Gheorghe și Paraschiv rămân peste noapte la o văduvă, scena fierbinte e tot aluziv exprimată, deși mai colorată sexual: „*O dată o răsturna ucenicul, că era vârlav, și-i mușca țâțele.*”

Mielușică se făcea văduva. Paraschiv dă râma patul cu ea." (Ibidem: 145). Verbele *răsturna* și *dă râma* măsoară dinamismul episodului erotic, dar ne păstrează în registrul familiar mai curând decât în cel, propriu-zis, argotic. Limbajul argotic ne scoate din pudoarea vorbirii familiare (unde practicile sexuale sau chiar organele sunt denumite aluziv, eufemistic, chiar ludic); singura scenă erotică ce conține cu adevărat elemente de argou sexual interlop este aceea în care Didina e posedată, rând pe rând, de către toți hoții din „groapă”:

Gheorghe a făcut un foc mare și-a dat-o Paraschiv pe gagică pungașilor s-o mârlească, s-o facă poștă cum le fusese vorba. Și lui Sandu-Mîna-mică, pentru că a lui fusese și-o mai vrea, și celor noi, gașca ălui bătrân, și lui Gheorghe, cât nu mai avea el puteri. (...) Plângea Didina c-o pângăreau caramangii, dar cel tânăr n-avea milă, că-l vânduse.

(Ibidem: 189)

Verbul *a mârli* este atestat de dicționarele de argou: fie cu sensul de „a posedă sexual” (Croitoru Bobârniche, 1996: 129), fie cu acela regional de „a avea contact sexual cu o femeie”, verbul fiind folosit doar despre bărbați (Volceanov, 1998: 171). Sinonimă parțial cu primul, expresia *a face poștă* este specifică argoului hoțesc și apare la Volceanov cu sensul de „practică sexuală în cadrul căreia mai mulți bărbați posedă simultan sau pe rând o femeie” (1998: 205). Din același registru al sexualității violente, dar fără să fie un termen argotic, face parte și verbul *a pângări* pe care *Dicționarul explicativ...* îl înregistrează cu un sens secundar, „a viola”. În același fragment hoții sunt numiți prin doi termeni argotici sinonimi, dintre care unul a intrat în limbajul familiar, fiind (încă) destul de folosit; *pungaș* înseamnă „hoț de buzunare”, dar și „om viclean, escroc”, în vreme ce mult mai puțin cunoscutul *caramangiu* e atestat ca făcând parte din argoul interlop cu același sens de „hoț de buzunare” (ambii termeni apar la Volceanov, 2007). Sinonim parțial cu aceștia doi e și *zulitor*, care apare de mai multe ori în textul lui Barbu. Substantivul vine de la verbul *a zuli*, care înseamnă „a fura”, atestat și de Volceanov (1998: 288), și de Nina Croitoru Bobârniche (1996: 209). Rodica Zafiu detaliază și originea cuvântului:

Un cuvânt care pare să reflecte o influență turcească directă este *zula*. Nu-l găsim, desigur, în dicționarele noastre generale, dar pare să fie destul de vechi: a fost atestat de Cota 1936, ca și de articolele din aceeași perioadă semnate de Chelaru 1937, Al. Vasiliu 1937 și pe care se bazează și Iordan 1944. De aceea, *Dicționarul Academic* (DLR; litera Z, 2000) îl înregistrează, împreună cu derivatele sale. Termenul apare, în primul rând, în expresia *a da cu zula* „a fura” („Părinte, omu’ a dat cu zula”, Astaloș 1996: 125), de la care

s-a format și verbul *a zuli*, cu același sens: „Gagica zulește?” (Ciureanu 1935); „De zulit ai mai zulit la viața ta?” (Barbu 1974: 51). La rândul său, verbul stă la originea substantivului *zulitor* „hoț” („Toți zulitorii bucureștiului, şuți, hoți de cai, trosnitori, carditori, tâlhari de drumul mare, toată crema caramangiilor”, *ibid.* p. 269) și a substantivului-nume de acțiune *zuleală*.

(2010: 337)

Organele sexuale sunt denumite în cheie ironic-ludică, așa cum se întâmplă, adesea, și în folclor, unde rareori se folosesc cuvinte injurioase, preferându-se exprimările metaforice, aluzive, deseori foarte amuzante; (vezi și folosirea familiară a verbului *a trăi* cu sensul de „a avea relații de dragoste cu cineva, fără a fi căsătorit cu el, în afara căsătoriei legale”, cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*). Când *coardele* îl încolțesc ademenitor pe Parasciv „într-un gang, sub Hotel Nord” și el le refuză, replica jignitoare nu se lasă așteptată: „Miorlăitule, n-oi avea daravelă!” (Barbu, *op.cit.*: 89). Termenul *daravelă*, cu varianta *daraveră*, are sensul de bază de „pășanie, încurcătură, bucluc, belea; treburi, interese; afaceri (comerciale), negustorie”, dar e consemnat și în ambele dicționare de argou, cu sensul, complet diferit, de „organ sexual masculin, penis”: Volceanov, 1998: 83, Croitoru Bobârnice, 1996: 70). Într-un context similar, când Gheorghe interpretează greșit apatia lui Nicu Piele („Nu te-o mai fi ajutând câinele, nenică!?”), reacția celui luat peste picior e de rușine amestecată cu furie: „Hoțul s-a făcut roșu tot”. Termenul de *câine* nu apare în dicționarele de specialitate cu înțelesul de organ sexual, dar Nina Croitoru Bobârnice înregistrează expresia *a nu-l ajuta câinele* cu sensul de „a fi impotent”, 1996: 58). Trebuie amintită în acest context, al numirii organelor sexuale sau chiar a partenerilor recurgând la terminologia animală, observația lui G. Istrate:

în terminologia referitoare la viața animalelor sau, mai bine spus, atunci când termenii din acest domeniu trec în viața oamenilor, cuvintele care exprimă femininul sînt mai ‘tari’ decît corespunzătoarele lor masculine: *vaca* e mai murdară și mai proastă decît *boul*; *oaia* mai neajutorată decît *berbecul*; *capra* mai nebună, mai ‘sărită’ decît *șapul*; *scroafa* mai decăzută decît *porcul* care-i, mai ales, murdar sau beat; *căteaua* mai stricată decît *cîinele* etc. Inferioritatea aceasta, în care sunt puse femininele, se datorește, poate, faptului că bărbații sunt aceia care mînuiesc, în mod obișnuit, această terminologie și, fără să-și deie seama, se protejează.

(1944-1945: 475-476)

Mai trebuie spus că jignirile de acest fel, în care se pune la îndoială bărbăția bărbatului sunt motiv de bătaie, chiar de omor, fiind, până la urmă, o chestiune de onoare și de imagine în societate: „Dacă mai scoți o vorbă, te tai!” îi

spune Nicu-Piele tovarășului său, în vreme ce Paraschiv, pe care „boarfele” îl strigă „trandafiriule” (aluzie ironică la faptul că tânărul s-a înroșit și n-are experiență erotică), „se uita numai chiorâș la ele”. Și fetele sau femeile sunt numite cu termeni ce țin de sfera animalieră. Când fetelor lucrătorilor de la biserica din groapă le „dau țâțele” și „s-aprinde jarul” în ele, tații le snopesc în bătai, ocărându-le cu asprime: „- Cățea! Semeni cu mă-ta! Te omor dacă te mai prind! Îți miroase a bărbat?” (Barbu, *op.cit.*: 180). Istrate afirmă că „dintre toate cuvintele împrumutate din terminologia animală acesta este cel mai răspândit și cred că nu este colț de țară în care, pe lângă sensul etimologic, să nu fie cunoscută și accețiunea metaforică” (1944-1945: 481). Și Didina e desemnată printr-un astfel de termen: „Țiganca a răs scurt, și cel tânăr i-a văzut dinții albi, puternici, de iapă” (Barbu, *op. cit.*: 64). Îl cităm din nou pe Istrate:

Valoarea argotică a acestui cuvânt este semnalată, în părțile Hunedoarei, încă de la 1905. Iosif Popovici în volumul I din *Rumaenische Dialekte*, p. 83, dă următoarea informație: «Von den Haustieren vertritt die Stute (iapa) den Sensualismus im hochsten Grade. Als Beleg: Minza, Iapa (kleine und grosse Stute), dan die Namen: Lila, Lili, Lizi ».

(1944-1945: 493)

Femeile, pe de altă parte, nu sunt atât de precis reduse la un organ-simbol, puterea lor de atracție venind mai ales din atitudine și din frumusețe: Sinefta își mișcă senzual „șoldurile lungi și coadele”, mimând inocența, în vreme ce Didina râde „cu dinții ei puternici și albi, strângând din ochi” (micile gesturi încărcate erotic sunt cele cu care-și „aprinde” ele iubiții). Și cuibușorul de nebunii e numit printr-un termen argotic aproape ieșit, astăzi, din uz: „Stăpânul a plecat cu gagică la ogeacul lor în Trei Coinaci, și Sandu i-a cărat pe ăl bătrân și pe Paraschiv la coardele lui” (Barbu, *op.cit.*: 144). Termenul ogeac era folosit în trecut pentru a denumi o casă sau chiar o familie (inițial, un „sălaș de țigani”, cf. *Dicționarul explicativ al limbii române*), dar G. Volceanov îl consemnează cu sensul de „garsonieră, apartament de bloc, cameră subînchiriată cu ora pentru întreținerea de relații sexuale” (Volceanov, 1998: 185). În acest context, înțelesul este undeva la mijloc, fiind, totuși, evident că nu e vorba despre o simplă locuință.

Poate cea mai interesantă sub aspect stilistic este paleta de termeni folosiți pentru desemnarea femeii, pletoră care dezvăluie mentalitatea comunității despre raportul dintre sexe. Femeile se împart în două categorii între care nu există legătură sau intermediari: nevestele și amantele (unde putem include și prostituatele); primele sunt sinonime cu datoria și cu domesticul, celelalte cu plăcerile (de multe ori plăceri prandiale la un loc cu plăceri sexuale). Nevestele, „legitimele”, sunt cenușii, asimilate cel mai adesea îndato-

ririlor casnice legate de masă și copii, aproape desexualizate; astfel, bătrâna Aglaia, soția lui Grigore, nu e departe de mult mai tânăra Lina pe care căsnicia o transformă complet. Ieșind în oraș, „*la grădină*”, cârciumarul își analizează nevasta, după ce vede în jur o grămadă de femei tinere și frumoase: „*Se uită și la a lui. Lina avea pe față o oboesală abia ascunsă, și rochia ei, făcută cu luni în urmă, ședea rău pe trupul slăbit. Nădușise la subsuori și nu spunea nimic.*” (Barbu, *op.cit.*: 63). Nu doar hoților, ci și negustorilor, meșteșugarilor sau cârciumarilor li se „*face*”, din când în când, „*de altă carne*” (expresie familiară, dar nu argotică), pentru că „*altceva simțeau să mai schimbi muierea*”: nevestele sunt slabe, cu ochii obosiți, ibovnicele sau curvele sunt adevăratele tentații, purtătoarele farmecului feminin. În preajma lor, bărbații devin niște victime: „*Umblau blănării ca turbați în jurul curvelor aduse de peștii lor la petrecere. Aruncau polii, nu se uitau*”; amanta, e pe de o parte, proprietatea celui care o întreține, orice infidelitate fiind amarnic pedepsită („*Iar pe ibovnică cu frânghia udă trebuia s-o bată, să-i taie nasul, că fusese necredincioasă*”), dar, pe de altă parte, e cea care-l „*fierbe*” pe bărbat făcându-și să-și piardă mințile pentru ea („*Asta-i halește banii și zilele. Cârpă l-a făcut.*”). Expresia familiară *a face cârpă* aduce în prim-plan unul dintre sensurile figurate ale cuvântului *cârpă*, acela de „om fără personalitate, care face întotdeauna orice i se spune”. Cel mai adesea femeile sunt desemnate prin țigănescul *gagică*, aflat și astăzi în uz („*O ține dragă, gagica lui de inimă. Pentru ea fură, s-o îmbracă*”) sau *coardă*, citat anterior în text. Muierea e când o „*tută*”, ca văduva păcatoasă care se iubește în aceeași noapte cu doi hoți tovarăși, unul tânăr, unul bătrân („*Simțea tuta că nu mai este ăl bătrân. Și-i mai da sfârcurile și-l aprindea.*”), când o „*oafă*” sau „*o curvă descântată*”. Deși folosit și astăzi, regional, cu sensul de „persoană care vorbește vrute și nevrute” sau de „femeie proastă”, *tută* are și sensul de „femeie de moravuri ușoare” (Croitoru Bobârniche, 1996: 198). *Oafă* e consemnat de Volceanov cu sensul de „prostituată”, cu precizarea că e vorba despre un termen peiorativ (Volceanov, 1998: 184), dar și de Bobârniche cu acela de „*curvă, târfă*” (1996: 137): „*Te-a-ntors pe plătit oafa aia, Nicule! (...) Păi tu nu te uiți la ea ce ochi are? Asta-i curvă descântată, c-un plan te vinde, cu altu te cumpără!*” (Barbu, *op.cit.*: 117).

În „*amețala dragostei*” pe care o regizează viclean, femeia devine din obiect al plăcerii stăpână, iar bărbatul o „*gâlmă*” (cu sensul de „om lipsit de personalitate, influențabil, molâu”, Volceanov, 1998: 118, sau de „om naiv, prost”, Bobârniche, 1996: 92): „*Dacă o să cadă starostele, tot de la Didina o să i se tragă...* [...] *Bozoncea-i pâinea lui Dumnezeu, până la femeie.*” (Barbu, *op.cit.*: 65). Deși intrată în uzul cotidian, ca expresie familiară, *pâinea lui Dumnezeu* apare la Volceanov (2007), cu sensul de „bun la suflet, inimos, generos, altruist”. Frumoasa Didina, pe care stăpânul hoților „*a scos-o din Cruce, c-avea peștele ei*” și a făcut-o ibovnica lui, le place și celorlalți hoți; la un chef, Oacă

mărturisește cu obidă: „Nu vă uitați la mine, da-mi place, fraților, țigancă o fi, treaba ei. Și o contesă când se scoală din pat are negru sub unghie, ce-mi tot spunefi mie?! Inima, ea știe tot, ea iartă tot, ehe...” (Barbu, op.cit.: 95). Hoțul, devenit sentimental la beție, primește de la tovarășii săi o replică pe măsură: „A băut pisica oțet!” (expresie populară foarte expresivă având sensul de „a bate câmpii”).

Filosofia hoțului (a omului din popor, în general) e simplă: în femei nu trebuie să te încrezi, fiindcă „la femei credința e scurtă cât coada câinelui”, „murierea, a dracului, mai dă și pe de lături” și deseori chiar te „lasă tuț” („L-o fi lăsat vreo boarfa tuț”, explică unul din hoți când îl vede pe Paraschiv „caciolit rău”, cu o expresie din argoul interlop pe care Volceanov o înregistrează cu mai multe sensuri, cel potrivit în context fiind „a înșela, a păcăli (pe cineva), cf. Volceanov, 2007). Sinefta îi pare lui Nicu-Piele doar o „codană”, când o zărește prima dată, deși Gheorghe, mai bătrân și mai trecut prin viață, o citește imediat: „Asta întoarce un cartier și mai dă și p-alături!”. Verbul a întoarce are, aici, un alt sens decât cel cunoscut, și anume „a fura” (Volceanov, 2007). „Bucățică bună”, fata i se pare hoțului îndrăgostit doar o copilă inocentă: „E crudă, miroase a lapte” (Scriban înregistrează sensul figurat de „tânăr, fraged” al cuvântului *crud*, dar, de fapt, expresia *miroase a lapte* este cea care subliniază cu adevărat presupusa puritate a fetei). Sintagma *bucățică bună* a ajuns în limbajul familiar, dar ea face parte, de fapt, din limbajul argotic, desemnând o „femeie de moravuri ușoare” (Volceanov, 1998: 293); Rodica Zafiu mai înregistrează un sens, ce poate fi regăsit în teatrul primei jumătăți a secolului al XIX-lea, anume acela de „logodnică bogată” (2010: 27). Femeia „șucară” îi sucește mințile „lunganului”: „Prăf îl făcuse Sinefta pe pungăș, că era frumoasă, frumoasă!”. Adjectivul *șucar* e un țigănesc destul de răspândit în limba hoților: sinonim cu „frumos” (Volceanov, 1998: 250) sau cu „frumos, elegant, mișto” (Bobârnice, 1996: 184). Rodica Zafiu recrează arheologia cuvântului:

Adjectivul *șucar* păstrează foarte bine sensurile etimonului său țigănesc – *šukar*, adjectiv invariabil și adverb cu sensul „frumos”, „bun, bine” (Sarău 1992). Atestat în anii '30 (Cota 1936, Graur 1936 etc.), cuvântul apare, ca adjectiv, în *Cântice țigănești* ale lui Miron Radu Paraschivescu („O să zic pe drum de seară,/ [...] o istorie șucară”, 1973: 50), în *Groapa* lui Eugen Barbu („Merge la una de-a trăit cu ea [...]– Șucară? a întrebat Mână-mică, 1974: 330), dar și în mass-media din ultimele decenii și în mesajele mai recente de pe internet (...). Spre deosebire de *mișto*, care a căpătat o frecvență foarte mare și a intrat în limbajul familiar, *șucar* e folosit mai rar și își păstrează în genere marca de apartenență la mediul argotic, fiind recunoscut ca termen de origine țigănească.

(2010: 319-320)

După ce Sinefta îl duce cu zăhărelul, nedăruindu-i-se trupește, și mai târziu apare, „încliftată” (înțolită, am zice astăzi) ca o cucoană, la brațul unui bogătan, Piele înțelege stofa femeii: „Lasă-mă să mă duc să-i mai văd ochii, s-o scuiș și să-i zic: Ptiu, curva dracului, da pe prostu’ ăsta cât o să-l mai ții?” (Barbu, *op.cit.*: 190). E interesantă folosirea verbului *a ține* în expresia *a ține de prost* (pe cineva) cu sensul de „a profita (de pe urma cuiva)”, pe care n-o găsim ca atare în dicționarele de specialitate; găsim, însă, construcția „a lua de (drept) prost/fraier”, cu același sens. Sinefta și-a găsit un bogătan care s-o întrețină: „*La privește ce clift are!*”. Despre cuvântul *clift* (cu varianta *încliftat*, prezent și el în romanul lui Barbu), scrie și Rodica Zafiu în cartea sa dedicată argoului:

Un cuvânt destul de rar astăzi, dar bine reprezentat în istoria nu foarte îndelungată a argoului românesc este substantivul *clift*, înregistrat în anii 30 cu sensul mai general «haină» (Ciureanu 1935) și cu cel particularizat «palton, pardesiu» (Cota 1936). În citatele din epocă, termenul apare alături de alte argotisme referitoare la îmbrăcăminte și încălțăminte: «aveam [...] *clift* aligant, niște crăcane [= pantaloni] și niște labe [= pantofi] pe cinste (Atanasiiu 1935); „Ce mai *clift* și ce torpile! [= pantofi] (Chelaru 1937). Cuvântul nu a intrat în circulația familiar-argotică mai largă, dar pare să se fi păstrat în limbajul lumii interlope; cel puțin așa o sugerează includerea sa în glosarele și dicționarele de argou apărute după 1990.

(2010: 211-212)

Concluzii

Homo loquens se definește prin limbaj: ești ceea ce spui (că ești). Imaginea socială ce stabilește rolul individului în grup se compune mai ales prin vorbire, limbajul devenind un instrument de putere, un atribut al autorității. Puternic încărcată identitar, limba poziționează și diferențiază un grup, o comunitate în interiorul societății; sentimentul de apartenență, ca și identitatea (locală, națională ș.a.), vine și din folosirea aceleiași limbi. Odată cu formarea națiunilor, la mijlocul secolului al XIX-lea, importanța limbii ca liant național și ca element de coagulare a unei specificități naționale devine evidentă. Mecanismul este, însă, valabil și la nivel societal, acolo unde stratificarea societății sau „împărțirea” în comunități, bresle sau, pur și simplu, grupuri implică existența unor limbaje specifice. Tagma hoților, prin natura ei (ilegală, marginală, ascunsă, rebelă), are nevoie cu atât mai mult de o limbă secretă, codificată care să traducă impulsurile, emoțiile, plăcerile și filosofia ei de viață. Rupți de societate, certați cu legea, hoții sunt, la limită, eroi (cu semnul schimbat) intrați în folclor, uneori chiar în legendă; de multe ori, ei împart dreptate săracilor, făcând figură de haiduci,

ori prețuiesc, chiar și între parantezele unei vieți nelegiuite, valori precum onoarea, adevărul, dragostea. Firește că literatura a făcut din ei niște figuri colorate pozitiv, înzestrate cu mult farmec, niște eroi romantici pentru care fărădelegea e doar o circumstanță de viață. Felul în care scriitorii recrează argoul hoților în romanele analizate ne confirmă această viziune idealizată asupra răufăcătorilor.

Putem distinge două tipuri de abordare: primul, în care se încadrează *Calea Văcărești* și *Maidanul cu dragoste*, este unul romanti(c)izat în care hoții vorbesc și se comportă ca niște eroi. Nu putem recompune cu precizie din vorbirea lor un limbaj specific legat de mâncare ori de convivialitate, nici unul legat de amor, dar putem înțelege că măcar atitudinea vorbitorilor sau retorica lor îi separă de restul grupului sau al societății. Alfred e borfașul mărunț, șmecherul, escrocul simpatic, pus mereu pe glumă, ironic și arrogant cât îi stă bine unui lider să fie. Vorbirea colorată explicit argotic, plină de înjurături („în paște pe mă-sa de chior!"; „Iote al dracului! Zi... ai făcut ochi!"; „P-onoarea mea, uite, na! să-mi sară ochii dacă mint!") alternează cu ironia glumeață, care-i atrage simpatia mulțimii („Mergi pe jos și să-mi scrii! Pa, scumpule!"; „Noi luăm tramcarul! [...] E mai sănătos și... face nasul mic!").

„Conu' Fane", aparținând aceluiași tipar romantic, e, însă, mult mai livresc. La fel ca hoții pe care-i conduce, el se definește mai ales prin gesturi, și mai puțin prin vorbire. Discursul lui e cvasi-literar, cu o retorică artificială și spune destul de puțin, de fapt, despre adevărata limbă a borfașilor din Cotroceni: „Mulțumescu-vă de acum, pentru tristețe, când o fi să mor și sărutale-aș ochii ibovnicelor de la voi din mahala, că au să poarte funde negre în păr, după mine." Filosofia lui *carpe diem*, a consumării pe loc a plăcerii, comună tuturor hoților, chiar și aceluia de pe lângă Cuțarida, este singura certitudine, singurul element fix într-o viață nomadă: „Acum să bem și să glumim, că o viață, o dragoste și o moarte avem!". „Pușcăriașul frumos din Cotroceni" este un histrion, declamându-și replicile în fața tovarășilor care se transformă în publicul său: „Cântați, mă, că mi se despică inima de fericire și nu se știe ce-o să fie cu mine peste un ceas...".

Al doilea tip de abordare a limbajului hoțesc este cel realist-pitoresc, reprezentat de *Groapa* lui Eugen Barbu. Abia în romanul dedicat mahalalei bucureștene de la începutul secolului găsim hoți verosimili, cu o viață aparte, tradusă într-o limbă aparte. Aici, nu doar liderul, Bozoncea, se distinge prin gesturi sau prin discurs, ci și restul hoților: Sandu Mână-Mică, Nicu Piele, Gheorghe, Oacă, Paraschiv. Dominante universale cum sunt sexul și hrana sau vorbirea despre ele pot da măsura identității tuturor acestor personaje și a lumii pe care ei o reprezintă. Spune-mi ce mănânci ca să-ți spun cine ești, dar și spune-mi ce/cum iubești ca să-ți spun cine ești. Și mai ales spune-mi cum vorbești despre ceea ce mănânci și ce iubești. Cele două pul-

siuni transpuse în cuvinte devin importante repere în creionarea profilului identitar al unui individ sau al unei lumi. Și ridică, la rigoare, vâlul de peste o lume închisă, *underground*, colcăind de pasiuni și de secrete, cum e aceea a hoților.

*** Acest articol este parte a unui proiect de cercetare finanțat prin contractul POSDRU/89/1.5/S/62259, proiect strategic „Științe socio-umane și politice aplicative. Program de pregătire postdoctorală și burse postdoctorale de cercetare în domeniul științelor socio-umane și politice”, cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.**

BIBLIOGRAFIE

- ACADEMIA ROMÂNĂ, INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN” (2009). *Dicționar explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită). București: Univers Enciclopedic Gold.
- BACIU GOT, M. (2006). *Argoul românesc: expresivitate și abatere de la normă*, Cuvânt înainte de M. Borcilă. București: Corint.
- BARBU, E. (1957). *Groapa*. București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- CÂNDEA, V. (1987). „Introducere”. In: D. de ROUGEMONT, *Iubirea și Occidentul*, traducere și note de I. Feodorov. București: Univers.
- CROITORU BOBĂRNICHE, N. (1996). *Dicționar de argou al limbii române*. Slobozia: Arnina (ediția a II-a, revăzută și adăugită, 2003).
- DUBAR, C. (2003). *Criza identităților: interpretarea unei mutații*, traducere din limba franceză de Gh. Chiriță. Chișinău: Știința.
- FOOTE WHYTE, W. (1965). *Street Corner Society. The Social Structure of an Italian Slum*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- FRANÇOIS, D. (1975). „La littérature en argot et l'argot dans la littérature”. *Communications et langages*, N° 27, 5-27. URL: <http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/colan_0336-1500_1975_num_27_1_4224> (consultat: 22.02.2013).
- GANDAL, K. (1997). *The Virtues of the Vicious. Jacob Riis, Stephen Crane, and the Spectacle of the Slum*. Oxford: Oxford University Press.
- IORDAN, I. (1975). *Stilistica limbii române*. București: Editura Științifică.
- ISTRATE, G. (1944-1945). „Noțiunea «femeie stricată» și terminologia animală”. *Buletinul Institutului de Filologie Română „Al. Philippide” (BIFR)*, nr. XI-XII.
- LA RUE, J. & C. CASCANI (1961). *Dictionnaire d'argot et des principales locutions populaires*. Paris: Flammarion.
- MAJURU, A. (2003). *Bucureștii mahalalelor sau periferia ca mod de existență*. București: Compania.

- MILICĂ, I. (2009). *Expresivitatea argoului*, prefață de D. Irimia. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- PELTZ, I. (1979). *Calea Văcărești*. București: Minerva.
- POULAIN, J.-P. (2002). *Sociologies de l'alimentation: Les mangeurs et l'espace social alimentaire*. Paris: PUF, Coll. « Sciences sociales et sociétés ».
- RAD, I. (1999). *Stilistica și mass-media*. Cluj-Napoca: Excelsior.
- SÂRBU, G. (2009). *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G. M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*. București: Cartea Românească.
- ȚÂNȚAȘ, V.H. (2007). *Dicționar de pușcărie. Limbajul de argou al deținuților din România*. Cluj-Napoca: Napoca Star.
- VOLCEANOV, G. & A. VOLCEANOV (1998). *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*. București: Livpress.
- VOLCEANOV, G. (2007). *Dicționar de argou al limbii române*. București: Niculescu.
- ZAFIU, R. (2001). *Diversitate stilistică în româna actuală*. București: Editura Universității din București. URL: <<http://ebooks.unibuc.ro/filologie/Zafiu/37.htm>> (accesat: 14.12.2012).
- (2010). *101 cuvinte argotice*. București: Humanitas, Col. „Viața cuvintelor”.
- ZAMFIRESCU, G.M. (2009) *Maidanul cu dragoste*, prefață de M. Chivu, București: Jurnalul Național.

